

A large, expressive black brushstroke graphic that starts from the top left and sweeps diagonally across the page towards the bottom right. The stroke is thick and textured, resembling a calligraphic flourish or a stylized letter. It partially overlaps the text 'Франц' and 'Америка'.

Франц

Америка
Роман

Харків
«ФОЛІО»
2019

ПАРОВИЧНИК

Коли шістнадцятирічний Карл Росман, якого бідолашні батьки відрядили до Америки через те, що якась покоївка спокусила юнака і привела байстрюка, дедалі повільніше запливав на кораблі в нью-йоркську гавань, статуя Свободи, яку він вгледів ще здалеку, раптово постала перед ним наче залита яскравим сонцем. Її рука з мечем, як і перш, була піднесена вгору, а навколо фігури її гуляли вітри.

— Яка висока! — сказав він собі, тоді як дедалі густіший потік тягонош, поминаючи його, мало-помалу, хай він зовсім не збирався поки виходити, виніс його аж до бортового поруччя.

Юнак, з яким Карл трохи познайомився під час плавання, поцікавився в нього мимохідь:

— Що, ще не наважуєтеся зійти?

— Я готовий, — сказав Карл, посміхнувшись йому, і з викриком, бо ж був хлопчина міцний, завдав на плече свою валізу. Але, поглянувши на свого знайомого, який, помахуючи палицею, вже плив геть з натовпом інших пасажирів, він розгубився, згадавши, що забув у каюті свою парасольку. Він попросив знайомого — це його навряд чи втішило — зробити йому послугу і пригледіти за його валізою, озирнувся, щоб зорієнтуватися, як сюди повернутись, і поквапив-

ся геть. Внизу, на свій жаль, Карл виявив, що прохід, який вельми скоротив би його шлях, уперше виявився закритий, що, мабуть, було пов'язано з повною висадкою пасажирів, і тепер йому довелося шукати східники, що змінювали один одного, йти через безконечні обвідні коридори, повз якусь кімнату з забутим письмовим столом, — аж поки насправді, бо ж проходив цим шляхом він якийсь раз чи два і завжди у великій компанії, остаточно і безповоротно не заблукав. У повній беспорядності, не бачачи навколо ні душі, а тільки чуючи над собою шурхотіння тисяч людських ніг і вловлюючи далекий відгомін уже зупинених машин, він, не роздумуючи, постукав в перші-ліпші маленькі двері, біля яких зупинився в своїх блуках.

— Відкрито, — крикнули зсередини, і Карл з полегшенням штовхнув двері. — Якої болячки ви гупаєте як божевільний? — запитав кременний парубійко, тільки-но глянувши на Карла. Звідкись згори через ілюмінатор у жалюгідну каюту падало каламутне світло, що давно розсіялося в надрах корабля; ліжка, шафа, стілець і чоловік тулились одне до одного, як в камері схову.

— Я заблукав, — зітнівся Карл. — Під час плавання я якось не звернув уваги, що корабель страх який великий.

— Так, правда ваша, — мовив чоловік з відтінком гордості, і далі вовтузячись із замком невеликої валізи, що його він раз по раз закривав обома руками, щоб почути, як клацає заціпка. — Та заходьте ж! — вигукнув він. — Не стоятимете ж ви в коридорі!

— Я не заважатиму? — запитав Карл.

— А чому тут можна завадити?!

— Ви німець? — Карл вирішив про всяк випадок підстрахуватися, бо ж багато чув про небезпеки, що чигають на емігрантів в Америці, надто від ірландців.

— Та німець, німець, — сказав чоловік.

Карл ще вагався. Тут чоловік раптово вхопився за клямку дверей і, рвучко їх зачиняючи, втягнув до себе разом з дверима й Карла.

— Я не терплю, коли за мною підглядають з коридора, — правив він далі, знову заходившись коло своєї валізки, — бо кожен біжить повз двері і заглядає сюди, таке не кожен витримає.

— Але в коридорі нема ні душі, — зауважив Карл, ніяково притиснутий до спинки ліжка.

— Зараз порожній, — мовив чоловік.

«Та ж ідеться про зараз, — подумав Карл. — З ним важко говорити».

— То лягайте на ліжку, там більше місця, — сказав чоловік.

Карл заліз, як міг, до ліжка, голосно засміявшись з того приводу, що не пощастило вскочити туди за першим разом. Та ледь опинившись у ліжку, він раптом скрикнув:

— О Господи, я зовсім забув про свою валізу!

— А де вона?

— На чардаку, залишив я її біля одного знайомого. Як тільки його звати? — І Карл витягнув із спідньої кишені, що її мати пришила йому на дорогу до підбивки піджака, візитівку. — Бутербавм. Франц Бутербавм.

— Чи валіза вам дуже потрібна?

— Звісно.

— Тоді нащо ж ви віддали її незнайомцю?

— Я забув унизу свою парасольку і побіг її забрати, а тягати з собою валізу не хотілось. А тоді до того всього я ще й заблудився.

— Ви самі? Без товариства?

— Так, сам.

«Треба, либонь, триматися цього чоловіка, — майнуло Карлові в голові, — де я зараз знайду кращого товариша!»

— І тепер ви ще й залишилися без валізки? Я вже не кажу про парасольку.

Чоловік сів на стілець, ніби справи Карла нарешті трохи зацікавили його.

— Але мені здається, що валізка не пропала.

— Блажен, хто вірує, — такому тепло жити! — сказав чоловік, завзято чухаючи коротку темну густу чуприну. — У новій гавані на кораблі заходять і нові звичаї. У Гамбургу Бутербавм, можливо, й стеріг би вашу валізку, але тут і його, і валізку, вочевидь, як лиз злизав.

— Коли так, то мені треба зараз же виглянути нагору, — мовив Карл, озираючись, як би йому видобути.

— Та сидіть уже, — сказав чоловік і стусаном у груди, досить-таки брутално, повернув його на ліжко.

— Чого це я маю сидіти? — сердито спитав Карл.

— А тому, що бігти туди ні до чого, — відказав чоловік. — Я за хвилину теж ітиму, от і підемо разом. Валізку або вкрали, тоді лиху не зарадиш, або ваш знайомий залишив її, тоді що менше буде на судні людей, то швидше ми її знайдемо. Те ж саме з вашою парасолькою.

— Бачу, на кораблі ви орієнтуєтесь? — недовіжливо спитав Карл, і хай думка, що на порожньому судні речі знайти легше, була переконлива, цією фразою незнайомиць закинув у нього сумнів.

— Я ж корабельний паровичник, — відказав чоловік.

— Ви — паровичник! — вигукнув Карл радісно, наче сказане перевершувало всі його сподівання, і, спершись на лікті, придивився до чоловіка уважніше. — Якраз біля тієї комірчини, де я спав з одним словаком, був отвір, у який я бачив машиновню.

— Атож, там я й працював, — зауважив паровичник.

— Я завжди дуже цікавився технікою, — сказав Карл, думаючи й далі про щось своє, — і, певно, бути б мені згодом інженером, якби не мусив виїздити до Америки.

— Що ж вас примусило виїхати?

— Ет, пусте! — мовив Карл і махнув рукою, наче жбурляючи всю цю історію геть. При тому він подивився з усмішкою на паровичника, ніби просячи вчинити йому ласку і нічого не питати більше.

— Мабуть, на те була причина, — зауважив паровичник, і годі було зрозуміти, чи хотів би він почути про ту причину, чи ні.

— Тепер і я міг би стати паровичником, — сказав Карл, — моїх батьків не обходить, ким я стану.

— Моє місце звільняється, — зауважив шмаровоз, цілком певний сказаного, застромив руки в кишені штанів, а ноги в пом'ятих і засмальцьованих, сіро-сталевого кольору штанях закинув, щоб їх випростати, на ліжко. Мусив Карл відсунутися до стіни.

— Ви лишаєте корабель?

— Атож, сьогодні ми забираємося геть.

— І чому? Не подобається вам тут?

— Так, причиною цьому умови; не завжди притичина в тому, чи подобається щось комусь, чи ні. Між іншим, правда ваша, особисто мені не подобається. Ви, вочевидь, не покладали серйозно стати паровичником, і тоді не було нічого простішого. Я наполегливо вас відраджую від цього ремесла. Коли ви хотіли студіювати в Європі, то чому б вам не спробувати тут? Куди європейським університетам братися до американських...

— Можливо, — відказав Карл, — але грошей на студії в мене як кіт наплакав. Щоправда, читав я про одного чоловіка, що вдень працював у якійсь установі, а вночі вчився, аж поки здобув титул доктора і, здається, навіть став бургомістром, але витривалість на таке потрібна неабияка, правда ж? Боюся, що її мені бракує. До того ж і учнем я був не надто старанним, й зі школою, правду кажучи, розпрощався легко. І в тутешніх школах вимоги, певно, багато суворіші.

ЗМІСТ

Паровичник	3
Дядько	35
Заміський дім під Нью-Йорком	50
Шлях до Рамзеса	87
У готелі «Окциденталь».....	116
Справа Робінсона	143
Притулок.....	185
Природний театр Оклагоми	242
Фрагменти.....	264